ISSN 3120-9394

SHARE Lietuva socialinės politikos trumpraštis

1 / 2024

SHARE
EUROPOS SVEIKATOS, SENĖJIMO IR IŠĖJIMO Į PENSIJĄ TYRIMAS
LIETUVA

Vyresnio amžiaus žmonių – paramos gavėjų ir teikėjų – gerovės stiprinimas: COVID-19 pamokos

Vieni iš labiausiai paplitusių iššūkių vyresniame amžiuje – kokybiškas asmens socialinės paramos poreikių tenkinimas ir vienišumo jausmo mažinimas (Mikulionienė et al., 2018a, 2018b; Gedvilaitė-Kordušienė & Mikulionienė, 2023). COVID-19 pandemijos metu taikytos izoliavimo priemonės šias problemas paaštrino (Bassoli et al., 2021; Tur-Sinai et al., 2021; Rosenberg & Shivitz-Ezra, 2023; Rosenberg et al., 2023), tačiau kartu leido geriau suprasti vyresnio amžiaus žmonių gerovės veiksnius ir suvokti, kaip galima mažinti vienišumo jausmą bei veiksmingiau išnaudoti priežiūrai skirtą laiką ir iš minėtos veiklos gauti didesnę emocinę naudą. Šiuo SHARE Lietuva politikos trumpraščiu kviečiame socialinės politikos formuotojus ir socialinių paslaugų specialistus stiprinti Lietuvos vyresnio amžiaus žmonių gerovę didinant šių žmonių ir jų artimųjų prieigą prie socialinės paramos paslaugų ir mažinant vienišumą. Rekomendacijos parengtos remiantis mokslo straipsnių, kuriuose analizuojami Lietuvos ir kitų Europos šalių SHARE tyrimo duomenys, išvadomis (šaltiniai nurodyti prie konkrečių rekomendacijų).

PAGRINDINIAI FAKTAI

- **Europos šalyse instrumentinę pagalbą žmonėms iš savo socialinio tinklo (tėvams, vaikams, ne giminėms ir kt.) teikia kas ketvirtas 50 m. ir vyresnis asmuo (Rosenberg et al., 2023).**
- **Asmens priežiūros paslaugas teikia 8 proc. 50 m. ir vyresnių Europos šalių gyventojų (Rosenberg et al., 2023).**
- **COVID-19 pandemijos metu Lietuvoje vienišesnis negu anksčiau jautėsi beveik kas dešimtas (7–8 %), o labiau prislėgtas – beveik kas penktas (18–19 %) vyresnis negu 60 m. asmuo (Atzendorf & Gruber, 2022).**

SHARE duomenys

REKOMENDACIJOS POLITIKOS FORMUOTOJAMS IR ĮGYVENDINTOJAMS

1. **Stiprinti neformaliosios priežiūros teikėjų vaidmenį.** Priežiūros teikėjų vaidmuo ir jiems keliami lūkesčiai ypač išauga krizių metu. Be to, daugumoje šalių neformalioji priežiūra yra atsparesnė krizėms negu asmens namuose teikiamos formaliosios priežiūros paslaugos (Bergmann & Wagner, 2021a, 2021b; Tur Sinai et al., 2021).

1.1. **Pripažinti svarbų paramos vyresnio amžiaus žmonėms teikėjų indėlį** tiek simbolinėmis (viešas pripažinimas, pagerbimas), tiek finansinėmis priemonėmis (materialus atlygis) (Bergmann & Wagner, 2021a, 2021b).

1.2. **Stiprinti neformaliųjų paramos teikėjų įgūdžius** – plėsti paramos vyresnio amžiaus žmonėms teikimo praktinių mokymų temų įvairovę bei prieinamumą ir taip mažinti paramos teikėjų patiriamą stresą (Rosenberg et al., 2023).

1.3. **Visapusiškai remti neformaliosios paramos vyresnio amžiaus žmonėms teikėjus**: kurti priemones krūviui į(si)vertinti (ypač teikiantiesiems paramą keliems asmenims) (Rosenberg et al., 2023) ir subalansuoti, stresui įveikti (Bergmann & Wagner, 2021a, 2021b), laikui planuoti ir kt., teikti psichosocialinę paramą, taikyti intervencijas nerimui ar depresijai veiksmingai sumažinti. Dėl COVID-19 pandemijos ir su ja susijusių kontrolės priemonių neformaliųjų globėjų fizinė ir psichinė sveikata pablogėjo labiau negu gyventojų, neturėjusių minėtų įsipareigojimų (Bergmann & Wagner, 2021a, 2021b), o žmonės, teikę instrumentinę pagalbą keliems asmenims, dažniau jautėsi vieniši negu teikusieji pagalbą tik vienam asmeniui (Rosenberg et al., 2023).

1.4. **Ypač rūpintis poreikiais tų asmenų, kurie teikia itin daug fizinių ir psichologinių išteklių reikalaujančią asmeninę pagalbą vyresnio amžiaus žmonėms** (dažnai dėl slaugos krūvio slaugantieji yra nutraukę savo darbinę karjerą) (Bassoli et al., 2021). Slaugantys asmenys gali patirti didesnę socialinę izoliaciją ir vienišumą (Rosenberg & Shiovitz-Ezra, 2023), todėl neformaliesiems paramos teikėjams, besirūpinantiems vyresnio amžiaus žmonių priežiūra, būtina numatyti paramos priemones visais priežiūros teikimo etapais (pradedant prižiūrėti, priežiūrą tęsiant ir ją baigus).

1.5. Skleisti informaciją apie teikiamos neformaliosios instrumentinės pagalbos **trigubą teigiamą poveikį**. Teikiant neformaliąją instrumentinę pagalbą gali būti patiriama abipusė nauda: tiek gavėjo (gaunant paslaugą palaikoma gyvenimo kokybė, socialinis įtrauktumas), tiek teikėjo (teikiant paslaugą stiprinamas psichologinis atsparumas vienišumui). Kartu auga ir visuomenės sanglauda bei psichologinis atsparumas (Rosenberg & Shiovitz-Ezra, 2023).

1.6. Skatinti savivaldybes, seniūnijas ir NVO kurti ir palaikyti vietinius vyresnio amžiaus žmonių **savitarpio neformaliosios paramos tinklus** ir taip mažinti minėtų asmenų vienišumą bei stiprinti bendruomenės išteklius (Tur Sinai et al., 2021).

2. Užtikrinti paramos priemonių (orientuotų tiek į paramos gavėjus, tiek į paramos teikėjus) **pasirinkimo įvairovę** ir galimybes šias priemones lanksčiai derinti. Dirbantiems neformaliosios socialinės paramos teikėjams (dažniau tai moterys) siūlyti paramos priemones, kurios leistų derinti darbo ir šeimos įsipareigojimus ir sumažintų tikimybę dėl priežiūros iškristi iš darbo rinkos (Bassoli et al., 2021). Plečiant socialinės paramos paslaugų įvairovę, ypač svarbu atsižvelgti į pažeidžiamiausias gavėjų ir teikėjų grupes, kurioms būdinga vyresnis amžius, mažos pajamos, kasdienio gyvenimo apribojimai dėl sveikatos (Bassoli et al., 2021).

3. **Stiprinti formaliųjų ir neformaliųjų globėjų bendradarbiavimą** – plėtoti integruotus formaliosios ir neformaliosios priežiūros modelius, neformaliąją priežiūrą traktuoti kaip neatsiejamą socialinės apsaugos sistemos dalį (Tur Sinai et al., 2021).

REKOMENDACIJA MOKSLININKAMS

4. Mokslininkai, atlikdami naujus SHARE tyrimus, plėtojamos tematikos tyrėjams galėtų **pateikti detalesnius, išsamesnius duomenis apie vyresnio amžiaus paramos gavėjus ir teikėjus**. Tikslinga nagrinėti priežastis, kodėl vyresnio amžiaus žmonės teikia neformaliąją priežiūrą (instrumentines ir asmens priežiūros paslaugas), labiau detalizuoti, kokia parama teikiama, kaip vertinamas pasitenkinimas šia veikla, ar turima tam tinkamų įgūdžių ir kt.

SUŽINOTI DAUGIAU

LITERATŪRA

Atzendorf, J., & Gruber, S. (2022). Depression and loneliness of older adults in Europe and Israel after the first wave of COVID-19. *European Journal of Ageing*, *19*, 849–861. https://doi.org/10.1007/s10433-021-00640-8

Bassoli, E., Brugiavini, A., & Ferrari, I. (2021, March 19). Care provision at the time of the COVID-19: who suffers most? *University Ca' Foscari of Venice, Department of Economics Research Paper Series*, *10/WP/2021*. http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3807762

Bergmann, M., & Wagner, M. (2021a). Caregiving and care receiving across Europe in times of COVID-19 (Pflege und Pflege in ganz Europa in Zeiten von COVID-19). *SHARE Working Paper Series*, *59*. Munich Center for the Economics of Aging (MEA). https://doi.org/10.17617/2.3289768

Bergmann, M., & Wagner, M. (2021b). The impact of COVID-19 on informal caregiving and care receiving across Europe during the first phase of the pandemic. *Frontiers in Public Health*, *9*. https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.673874

Gedvilaitė-Kordušienė, M., & Mikulionienė, S. (2023). Perceived effects of the COVID-19 pandemic on loneliness: the most vulnerable population groups. *Emerging Science Journal*, *7*, 281–293. https://doi.org/10.28991/ESJ-2023-SPER-020

Mikulionienė, S., Rapolienė, G., & Valavičienė, N. (2018a). *Vyresnio amžiaus žmonės, gyvenimas po vieną ir socialinė atskirtis*. Lietuvos socialinių tyrimų centras. http://lstc.lt/download/VIENAS1.pdf

Mikulionienė, S., Rapolienė, G., & Valavičienė, N. (2018b). *Ar socialinė atskirtis ir vienatvė yra neišvengiami senatvės palydovai? Viešosios politikos pasiūlymai.* Lietuvos socialinių tyrimų centras.

Rosenberg, D., & Shiovitz-Ezra, S. (2023). Cross-temporal patterns of care provision by older adults during COVID-19 pandemic: lessons for resilience. *OBM Geriatrics*, *7*(3), 1–12. https://doi.org/10.21926/obm.geriatr.2303242

Rosenberg, D., Shiovitz-Ezra, S., & Ayalon, L. (2023). Helps you, helps me? Provision of instrumental and personal care and loneliness among adults aged 50 years and older during the COVID-19 pandemic. *Archives of Gerontology & Geriatrics*, *113*, 105065. https://doi.org/10.1016/j.archger.2023.105065

Tur-Sinai, A., Bentur, N., Fabbietti, P., & Lamura, G. (2021). Impact of the outbreak of the COVID-19 pandemic on formal and informal care of community-dwelling older adults: cross-national clustering of empirical evidence from 23 countries. *Sustainability*, *13*(13). https://doi/org/10.3390/su13137277

Rekomendacijas parengė Lietuvos socialinių mokslų centro mokslininkės Sarmitė Mikulionienė, Margarita Gedvilaitė-Kordušienė ir Gražina Rapolienė, įgyvendindamos SHARE Lietuva konsorciumo narystės tarptautinėje MTI SHARE-ERIC („Europos sveikatos, senėjimo ir išėjimo į pensiją tyrimas“) susitarimą Nr. 2024-11-26, Nr. (1.79 Mr) SU-3770.

Cituoti: Mikulionienė, S., Gedvilaitė-Kordušienė, M., & Rapolienė, G. (2024). Vyresnio amžiaus žmonių – paramos gavėjų ir teikėjų – gerovės stiprinimas: COVID-19 pamokos. *SHARE Lietuva socialinės politikos trumpraštis*, *1*. SHARE Lietuva: Lietuvos socialinių mokslų centras. https://doi.org/10.5281/zenodo.19704491

Norėdami daugiau sužinoti apie SHARE tyrimą, susisiekite su SHARE Lietuva tyrimo koordinatoriumi Antanu Kairiu (Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Universiteto g. 9-115, Vilnius; tel. (0 5) 268 7255; el. paštas antanas.kairys@fsf.vu.lt). Taip pat apsilankykite SHARE svetainėje: https://www.fsf.vu.lt/mokslas/share

Panaudotos nuotraukos iš www.freepik.com

SHARE EUROPOS SVEIKATOS, SENĖJIMO IR IŠĖJIMO Į PENSIJĄ TYRIMAS LIETUVA

LMT Lietuvos mokslo taryba

Finansavimą skyrė Lietuvos mokslo taryba (LMTLT), sutarties Nr. VS-18

Vilniaus universitetas

Lietuvos socialinių mokslų centras

ktu kauno technologijos universitetas 1922

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS